

Orhan Veli’de “Kaçış”

Theme of Flight in Orhan Veli’s Poems

Arif Yılmaz
Gaziantep Üniversitesi

Özet

Orhan Veli Kanık, Cumhuriyet Dönemi Edebiyatımızın önemli isimlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiirimizde yapmak istediği dönüşüm, yeni fikir hareketlerini kendi nesline aktarma çabası onun ayırıcı özelliklerinden bazılarıdır. Yeni kurulmuş Cumhuriyet’in sancılı ilk yıllarına, İkinci Dünya Savaşının bunalımlı havası eklenince Orhan Veli ve nesli bundan olumsuz etkilenmiş, yetişme şartları, sosyal çevreleri ve kişiliklerinden daha başka nedenlerle bulunduğu mekândan ve zamandan uzaklaşmak istemişlerdir.

Bu çalışmada, Orhan Veli’nin neyden nereye ve neden uzaklaşmak istediğini şiirlerinden hareketle ortaya konulmaya çalışılmış; bu çabamıza zaman zaman düzyazıları da yol gösterici olmuştur. Psikoloji biliminin yardımıyla karakter tahlilleri ve şiirlerine yansması çözümlenmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak görülmüştür ki, Orhan Veli Kanık neslinin diğer birçok sanatçısı gibi kendini huzurlu ve mutlu edecek arayışlar içerisinde olmuş, bazen de bunu gerçekleştirmiştir.

Anahtar Sözcükler: Orhan Veli Kanık, İkinci Dünya Savaşı, Kaçış Temi.

Abstract

Orhan Veli Kanık is one of the most prominent figures in the literature of the Republican era. Among his distinguishing characteristics is the fact that he tried to bring about a transformation in literature and that he wanted to transfer new ideas and thoughts to his own generation. Tumultuous first years of the newly established Republic, together with depressive mood of the Second World War, affected Orhan Veli and his generation deeply and they wanted to desert the place and time they were in due to reasons other than conditions in which they were brought up, their social environment and personality. In this study, we tried to find out where Orhan Veli wanted to desert, where he wanted to escape and why by analyzing his poems. In certain places his essays were also of great help in finding answers to such questions. With the help of the science of psychology, character analysis and its reflection in his poetry was accomplished. As a result, the study has shown that like many other artists of his generation, Orhan Veli Kanık, too, tried to lead a peaceful and happy life and sometimes accomplished his goal.

Keywords: Orhan Veli Kanık, the Second World War, Theme of Flight.

Giriş

Orhan Veli, Cumhuriyetimizin ilk çeyreğinde Türk şiir geleneği mecrasında önemli değişiklikler yapma amacını taşımış Garipçiler veya I. Yeniciler olarak adlandırılan grubu oluşturan üç isimden biridir. Geleneksel Türk şiir yapısını değiştirme iddialarının yanında, özellikle Orhan Veli, yeni sanatçı aydın tipinin dikkate değer temsilcisi olması bakımından da ayrı bir öneme sahiptir. Onlar yeni olanı şiirimizde uygulama amaçlarının yanında, dünya algılarındaki yenilikleri de Cumhuriyet aydınına aktarma peşindedirler. Bu yönüyle onlar, 1940'lı yılların "aydın tipi"ni oluştururlar.

"Orhan Veli Cumhuriyet devrinin dikkate değer şairlerinden biridir. Arkadaşları Melih Cevdet ve Oktay Rifat'la birlikte Türk şiirinin mühim bir safhası olan Garip hareketini başlatmıştır. Türk şiirine yeni bir ses, dünyaya eşyaya yeni bir bakış getiren Garip Hareketi, kendi çağının düşünce sistemini yansıtması bakımından da önemlidir. Orhan Veli ve arkadaşları, dünyadaki gelişmelerden ve yeni fikir akımlarından yakından etkilenmişler, bu düşünce sistemlerini Türk edebiyatına ve Türk cemiyetine taşımışlar, böylece meydana gelen yeni Türk cemiyetinin ihtiyacı olan yeni bir sanat yaratmışlardır. Bu bakımından Orhan Veli, kendi neslinin aydınlarının bir prototipi sayılabilir." (Ercilasun, 1994: 5).

Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında (1914) doğup, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ölen (1950) Orhan Veli'nin şiirini genel hatlarıyla iki başlık altında değerlendirebiliriz:

1. Geleneğin devamı niteliğindeki şiirleri,
2. Geleneğin dışına çıkan yeni şiirleri.¹

Orhan Veli şiir dünyamızda daha çok yeni şiirleri ile yer etmiş, birçok okurun belleğine Garip şiirleriyle yerleşmiştir. Bu da onun şiirlerinde görülen devrim ve döngünün yeterince anlaşılmasını zorlaştırmıştır. Oysa geleneksel şiirleri ile yeni şiirleri arasında, hem şekil hem de tematik yapı bakımından görülen farklılıklar en belirgin özelliktir. Orhan Veli, geleneğin devamı niteliğindeki şiirlerinde ıstıraplı, yalnız, karamsar bir şair olarak karşımıza çıkarken, Garip ve kısmen Garip sonrası şiirlerinde yaşama sevinci ve coşku yüklü şiirler buluruz. Bu şiirlerinde aşklarını, özlemlerini kısaca kendisini anlatmıştır, diyebiliriz. Bulunduğu mekândan ve zamandan uzaklaşma isteğini de Orhan Veli, bu şiirlerinde bize anlatır. Âdeta bir kaçışı ifade eden bu uzaklaşma arzusunun ilk ipuçlarını ilk dönem şiirlerinde ortaya koymaya başlamış, bu kaçış hikâyesini yeni şiirlerinde de devam ettirmiştir.

1941 yılında yayımlanan Garip'te yer alan bir şiirinde çocuksu duygularını

*Kargalar, sakın anneme söylemeyin!
Bugün toplar atılırken evden kaçıp*

¹ Bilge Ercilasun, Orhan Veli'nin şiirlerini üç döneme ayırarak inceler: 1. Garip öncesi, 2. Garip devresi, 3. Garip sonrası. (Ercilasun, 1994: 21-25).

Harbiye Nezareti'ne gideceğim.

“Bayram”, s.41.

dizeleriyle dile getiren şair, 1946 yılında ise

*Haydi, benim bu dünyaya garip gelmiş şairim,
Yolun açık ola!*

“Yol Türküleri”, s.73.

diyerek aynı şehirde kalmak istemez.

Orhan Veli'nin şiir kahramanları da benzer kaçış özlemlerini yansıtır. Bir şiirindeki kahraman her şeye rağmen şehri terk eder.

*Bir de kız sevmeye başlamıştı
Karşı apartımanda.
Böyle olduğu halde
Bu şehri bırakıp
Başka şehre gitti.*

“Hicret”, s.42.

Bu çalışmamızda bütüncül bir okuma ile söz konusu kaçışın anatomisini, tüm boyutlarıyla incelemeye çalıştık. Bu bağlamda, Orhan Veli'nin kaçışını altı başlık altında takip edebiliriz:

1. Yaşadığı günden,
2. Gelenekten, toplum değerlerinden,
3. Çocukluğa,
4. Aşka/kadına,
5. Ölümden/ölüme,
6. Hayal ülkelerine kaçış.

1. Yaşadığı Günden Kaçış

Çocukluğunu Birinci Dünya Savaşı, son günlerini İkinci Dünya Savaşı yıllarında geçiren Orhan Veli hep ıstıraplar, sıkıntılar içinde yaşamıştır. Bir yandan ülkenin içinde bulunduğu olumsuz ve zor koşullar, uzun süren İkinci Dünya Savaşı hazırlığı, bu koşullar içinde şairin verdiği yaşam mücadelesi, diğer yandan sıra memurlukları, kısa tokluklar getirecek küçük işler (Mutluay, 1967: 4) günlük yaşayışın sınırları ve “saçmalıkları”, inanmadığı toplum değerleri ve yasaları şairi sıklıkla (Bezirci, 1967: 9).

Alfred Adler'e göre bu tür sıkıntı içindeki birey, toplumdan uzaklaşır, ona yabancılaşır ve yalnızlığa düşer. Toplumdan kaçış, hayat tarzının birer parçası olup toplumsal ilgisi az olan bireyin, kendisinde var olandan daha fazla toplumsal ilgi gerektiren hayat sorunları karşısında kullandığı kaynaktır, rehberdir, araçtır (Adler,

1993: 310).

Şairi zaman zaman sıkıntıya hatta bunalıma götüren yalnızlık, Orhan Veli'nin gerek geleneksel, gerekse yeni şiirlerinde oldukça yoğun işlenen temalardan biridir.

Sıkıntı ve yalnızlık içerisinde bunalan ve zamanı aşamayan Orhan Veli "Odamda" şiirinde şöyle seslenir:

*Kardeşini öldürüyor Kabil
İçimde bir yalnızlık duygusu;
Ölüm kadar uzun yaz uykusu
Sıkıntı ile geçilen sahil*

"Odamda", s. 143.

"Yolculuk" adlı şiirinde de kendisini "Ben ki yalnızım bu dünyada" diye tanıtır. Bindiği yaylıda, hafif-meşrep bir kadının olması onu yine neşelendiremez, "Gönlüm şen olmalı değil mi?/ Nerde!", diye yakınır (Yolculuk, s. 65).

O, koca şehirde kendini yalnız hissetmekte, kalabalıklar içindeki yalnızlığını devamlı içinde taşımaktadır. Bu çevreden uzaklaşma onda gurbet hissini uyandırır:

*Garibim;
Ne bir güzel var avutacak gönlümü
Bu şehirde,
Ne de bir tanıdık çehre;
Bir tren sesi duymaya göreyim
İki gözüüm
İki çeşme*

"Tren Sesi", s.67.

Bu yalnızlık duygusu şairi öyle sarmıştır ki kendisinin, dünyaya garip geldiğini zanneder ve kendisine şöyle seslenir:

Haydi, benim bu dünyaya garip gelmiş şairim.

"Yol Türküleri", s. 73.

Kendisine "Bakma fakirmişim, kimsesizmişim" der ve "Yalnız bende değil yalnızlık hâli" diyerek teselli olur. Hatta Orhan Veli, yalnızlığın şiirini de yazarak bu durumunu sık sık okuyucuyla paylaşır:

*Bilmezler yalnız yaşamıyanlar,
Nasıl korku verir sessizlik insana;
İnsan nasıl konuşur kendisiyle,
Nasıl koşar aynalara,
Bir cana hasret
Bilmezler.*

"Yalnızlık Şiiri", s.108.

Bir gün, dağ başında hasretlikten başka bir derdi olmayan, yapayalnız kalmış biri gibi hisseder kendini;

*Dağ başındasın;
Derdin günün hasretlik;*

“Dağ Başı”, s.44.

Bir gün, “hasta odasının penceresinden” gökyüzünü seyrederken yalnızlığına doğayı ortak eder:

*Deniz de karanlık, gökyüzü de;
Bir acayip, kuşların hâli.*

“Ölüme Yakın”, s.89.

Zaman zaman yalnızlık, şikâyet edilen bir olgudan daha çok, özlem duyulan bir kavram olur. Orhan Veli, insanın gölgesinden bile ayrı yaşacağı bir yer aradığını söyleyerek yalnızlık özlemini, kinayeli bir istekle çarpıcı hale getirir.

*Bıktım usandım sürüklemekten onu.
Senelerdir, ayaklarımın ucunda;
Bu dünyada biraz da yaşayalım,
O tek başına,
Ben tek başıma.*

“Gölge”, s.43.

Orhan Veli, çeşitli uyumsuzluklar nedeniyle bu yaşama dair her ne var ise hepsinden uzaklaşma eğilimindedir. Şiirlerinin bütününde, bu eğilim sonucu ortaya çıkan yalnızlık girdabındaki çırpınışlarının sesini duyarız. Bu eninler içerisinde zaman zaman

*Bir insan daha var, çok şükür, evde;
Nefes var,
Ayak sesi var;
Çok şükür, çok şükür.*

“Çok Şükür”, s.205.

dizelerinde olduğu gibi, yakınmalarının şükre dönüştüğünü de görürüz.

2. Gelenekten, Toplum Değerlerinden Kaçış

Orhan Veli geleneğe karşı ilk mücadelesini şiirde veya şiir yoluyla yapmıştır. Tanzimat’la başlayan şiirde geleneğin terki, Nazım Hikmet’le belirli bir ivme kazanmış, Orhan Veli ise son değişikliklerle bu süreci hızlandırmıştır. O, şiirde geleneğe ait ne varsa hepsini atmış; en azından atmak istemiştir. Vezin, sanat,

nazım şekilleri, sanatlardaki tedahül vs. Bu durum, şiirimizdeki geleneksel yapıya karşı onun aldığı tavrı, açık bir şekilde gösterir. "Garip" adlı şiir kitabının başına koyduğu Poetika mahiyetindeki yazı, geleneğin tamamen reddinin bildirisi özelliğini taşır. Bu yazısında niyetini şöyle açıklar: "*Tarihin beğenerek andığı insanlar, daima dönüm noktalarında bulunanlardır. Onlar bir ananeyi yıkıp yeni bir anane kurarlar.*" (Garip, s.27).

"Güzel yazılar II"de de şöyle der:

"Bugünün diliyle konuşan, bugünün diliyle okuyup yazan çocuk bin bir aruz kalıbını öğrenemez. Ona aruzu hece vezninden ayıran özellikleri genel olarak öğretmek, bir de eski şairlerimizin bu vezni kullanmış olduklarını söylemek yeter de artar bile" (Güzel yazılar II, s.213).

Orhan Veli şiirimizin geleneksel öğelerine değil, halk müziğine de karşıdır. Radyolarda alaturka müziğin oldukça sık çalınmasına karşılık şöyle seslenir:

"Musikimiz kulakları Batı musikisinin olgun örnekleriyle terbiye edilmiş medenî insanı rahatsız ediyor. Böyle olunca, Batı dünyasına karşı bu geri musikiyi kullanarak yurdumuzun propagandasını nasıl yapabiliriz? Yapamıyoruz elbet. Yapamayınca da radyonun milletleri dünyaya tanıtma gibi bir imkânını bir kalem geçiyoruz demektir."..."Biz, bu radyo idaresinin halka daha yıllarca geri bir musiki dinletmesini, o halkı daha yıllarca medenî dünyanın musikisinin tadına varmaktan hoş göremiyoruz." (Radyoda Alaturka, s. 276).

Orhan Veli'nin uzaklaşmaya çalıştığı ve toplumun büyük ölçüde ilgili olduğu bir başka öge "din"dir. İlk şiirlerini (1936) dine ait bir takım imgelerle süslemekten çekinmeyen Orhan Veli, zamanla şiirlerinden bu inanç göstergelerini ayıklamış hatta kimi zaman onların karşısında yer almıştır.

Bunun en çarpıcı örneğini Mehmet Ali Sel imzasıyla, Mart 1937'de yazdığı bir şiirinde buluruz. Dinî imgelerle örülmüş bu şiirde şair, ölümün türküsünü söyleyerek, ölümü çağırır ve ölüm sonrası yaşama duyduğu özlemi dizelerine taşır:

*Açacağız nurdan kapılarını
Bugün vadedilen cennetimizin,
En güzel, en son memleketimizin
Bulacağız ışıktan pınarını*

"Uzun Bir İstirabın Sonunda ve Bir Saadet Anında Gelecek Ölümün Türküsü", s.156.

Orhan Veli'nin ilk şiirlerinde birtakım İslamî motifleri olumlaması, İslam tarihinin önemli şahsiyetlerine telmihlerde bulunması bu iddiamızı doğrular niteliktedir.

1937'de yazmış olduğu "Buğday" adlı şiirinde Hz. Yusuf'un kıtlık

yıllarında buğday dağıtmasını² Hz. Ömer'in yaşlı bir kadının çocuklarını doyuracak bir şey bulamamasını ve Halife Hz. Ömer'in yetişmesini, aynı yıl yazdığı "Ave Maria" adlı şiirinde Hz. Hacer'le Hz. İbrahim'i şiirine alır.

*Undan bize de pay, bize de pay,
Koşun, buğday dağıtıyor Yusuf.
Undan bize de pay, bize de pay,
Çökmeden sonu gelmiyen küsuf.*

*Eriyecek tencerede kalay,
Çocuklar ağlaşmasınlar dağda.
Eriyecek tencerede kalay,
Yetişmiyecek Ömer imdada.*

"Buğday", s.150.

*Neden içimize doldu vehim?
Ah ümit... Ümit yollar boyunca.
Düşünmez miydi akşam olunca
Hacer'in kollarında İbrahim.*

"Ave Maria", s.152.

Yine 1937'de yazdığı "Son Türkü" adlı şiirinin anlam yapısını dinî imgelerle oluşturur:

*Durdu beni ölüme götüren kervan,
Eski bir şarkı söyleniyor rüzgârda,
Duydum ki sevmeyi bilen dudaklarda,
Benim ilâhilerim hâlâ okunan*

*Sevgilim... Ellerime dokunaraktan...
Beni çağıran bir eda var sesinde,
Bu muydu insanlara son nefesinde,
Görüneceğinden bahsedilen şeytan?*

"Son Türkü", s.162.

Öldükten sonra dirilme, Cennet ve Cehennem gibi doğrudan dinde kabul

² Yusuf suresinde olay kısaca şöyle anlatılır: Bir gece kral rüyasında "yedi semiz ineği, yedi zayıf ineğin yediğini; ayrıca yedi yeşil başak ve yedi de kuru başak görür". Bu rüyayı Hz. Yusuf yorumlayarak yedi yıl bereketli günlerden sonra yedi yıl da kıtlık olacağını söyler. Vezirliğe getirilmesinden sonra bolluk günlerinde buğday ambarlarını doldurur. Kıtlık yılları gelince de bunları halka dağıtır.

görmüş bir öte algılayışının bir ifadesi olan şiirler ile Kur'an kıssalarına ve İslam'ın önemli şahsiyetlerine telmihlerde bulunulan şiirleri, onun ilk şiirleri arasında rastlıyoruz.³ İlk şiirlerinde görülen bu olumlu bakış açısı uzun soluklu olmaz. Söz konusu değişimin nasıl bir süreçten geçtiğine dair şiirlerinde herhangi bir işaret yoksa da, bu kaçışın ilk izlerini Eylül 1939'da yazdığı bir şiirinde görmek mümkündür:

*Allah varsa eğer
Başka bir şey istemem ondan,
Bununla beraber istemem
Ne Allah'ın olmasını,
Ne de işimin
Allah'a kalmasını*

"Lakırdılarım", s.191.

İlk şiirlerinde rastladığımız dini olumlayan öğeler ve bir takım hayaller hızla yerine olumsuz bakış açısına bırakır. Şüpheli bir yaklaşımın ürünü olan bu şiirde şair, Allah'ın varlığını sorgular. Artık o, Allah'ın olmasını bile istememektedir. Peygambere karşı olan tavrı ise biraz ironi ile karışık ayındır:

*Ne başımda bulut gezdiririm,
Ne sırtımda mühr-ü nübüvvet.
Ne İngiliz kıralı kadar
Mütevazıyım.*

"Bir Orhan Veli", s.194.

"Bozuk Düzen" üst başlığı ile yazdığı şiirinde toplumun sosyal ve ekonomik yapısına eleştiri getirirken

*Kimi peygambere inanır;
Kimi saat köstek donanır;
Kimi kâtip olur, yazı yazar;
Kimi sokaklarda dilenir.*

"Pireli Şiir", s.113.

der ve okuyucunun dikkatini nesnelere dünyasına çekmek ister.

Düzyazıları da şiirlerinde gördüğümüz yorumlamayı açılımlar nitelikte seyreder. 1943 yılında "İrtica Kötü mü?" başlıklı yazısında dinî algılayışın ve inançların tam karşısında durur:

"Fabrikaya karşı el tezgâhı, traktöre karşı karasaban, dış fırçasına karşı misvak, okula karşı mızraklı ilmihal birer geriliktir. Yani irticadır." (s. 203)

³ Dinî motiflerin işlendiği diğer şiirleri arasında şunları sayabiliriz: "Tuba", Eldorado, Eylül 1936, aynı motif için bkz. Tuba 1936; "kabil", Odamda, Ekim 1936,- "Abıhayat", Tuba, 1936.

1945'te "Garip İçin" yazdığı bir yazısında ise Allah'ı "bir fikrin izahı için ileri sürülmüş bir mefhum" diye kabul eder:

"Şuuraltını bir varlık değil, bir fikrin izahı için ileri sürülmüş bir mefhum diye kabul ediyorum. Hani bir takım insanların Allah'ı kabul etmeleri gibi." (s. 21)

"Pompei'nin son günleri" adlı yazısında ise irtica üzerine ilginç hesaplar yapar, bir nevi ülkenin kurtuluşunun müjdesini verir:

"Nüfus sayısı bir milyon olan İstanbul'da bir imam hatip kursu açıldı. Gazetelerde okuduk; bu kurstaki öğrenci sayısı on yedi imiş. (...) Milyonda on yedi! Binde yarım bile etmez. Liselerimizi fakültelerimizi dolduran binlerce gence karşılık on yedi ihtiyar. İmam hatip kursunun bir ayağı çukurda demektir.

Bu haber sevinilmeyecek haber değil. Demek ki gençlik, küflüğe, batıla, hurafeye, martavala gayri kulak asmıyor." (s.194)

Artık o, din dergilerini hoşça vakit geçirmek için okur:

"Okuyucularına hoşça vakit geçirtmek isteyen yazarların sık sık başvurabilecekleri kaynaklar verir. Milli Kalkınma Partisi'nin yayınları ile Necip Fazıl'ın, Peyami Safa'nın yazıları onlar arasındadır. Ben, son günlerde yeni bir kaynak daha buldum: Din dergileri."(Cümbüşlü Bir Kitap, s.243)

1950 yılında, ezanın tekrar Arapça'ya çevrilmesine karşı olduğu gibi, Kuran'ın da Türkçe okunmasını tavsiye eder:

"İlgililer, ezanın tekrar Arapçalaştırılmasına sebep olarak şunu gösteriyorlar: Cami içinde ibadet Türkçe olmadığı için dışında da Türkçe olmamalıymış. İnandınız mı bu sebebe? İnanın, inanmayın; ama bir düşünün; bütün din edebiyatımız Türkçe; naatlar, münacaatlar, ilahîler, nefesler Türkçe, vaaz Türkçe. Ne kaldı geri yanda; bir namaz sureleri mi? Niyet, ibadette gerçekten bir dil birliği kurmak olsaydı herhalde sayısı üçü beşi geçmeyen o sureleri Türkçeleştirmek daha kolay olurdu."(Asıl Sebep, s. 268)

Orhan Veli'nin din ve din meselelerine bakışını yansıtan şiir ve yazıları elbet bu kadar değildir. Onun birçok yazısında kaçışı ifade eden çeşitli izler bulabiliriz.⁴

Prof. Dr. Mehmet Kaplan'a göre ise (Kaplan, 1994: 111) aslında dinden ve dinin vaatlerinden kaçış, Orhan Veli döneminin genel havasıdır. Bu devirde, aydınların mühim bir kısmı dinî gelenekten uzaklaşmışlar, birtakım dünya zevklerini hayat felsefesi olarak benimsemişlerdir. Cahit Sıtkı ve Orhan Veli nesli artık ne dine, ne de tarihe inanıyordu. Onlar için sadece "yaşanılan an" mühimdi. Andre Gide'in "Dünya Nimetleri"ni okuyarak yetişen bu nesil "yaşama sevinci"ni âdeta bir din haline getirerek bu boşluğu doldurmağa çalıştılar.

⁴ "Yanlış Bir Yol" *Bütün yazıları*, s.192; "Sebilürreşad'ın Meseleleri", *Bütün Yazıları*, s.228; "Kıyamet", *Bütün Yazıları*, s.249; "Seçimler Bitti" *Bütün Yazıları*, s.256; "Ezan", *Bütün Yazıları*, s.265; "Atatürk'ün Adı", *Bütün Yazıları*, s.280; "Pireli şiir", *Bütün şiirleri*, s.113.

Yukarıdaki satırlar Orhan Veli'nin din ikliminden başka bir iklime kaçma nedenlerinden sadece bir tanesinin ifadesidir. Bu iklim de, bir başka çalışmanın konusu olabilecek, yaşama sıkı sıkıya bağlılık, yaşanan her anda coşkuyu yakalama çabasıdır.

Orhan Veli, metafizik öğelerden, diğer yandan yaşadığı devrin ruhu sıkıcı bir mahiyet arz etmesiyle toplumdan, ayrıca gelenekten kaçışla nereye sığınmıştır? O tüm bunlardan kaçarak çocukluk günlerine, aşka, ölüme ve hayal dünyasına sığınmıştır, diyebiliriz.

3. Çocukluğa Kaçış

Orhan Veli ve arkadaşları iki savaş arası sıkıntıları yaşayan bir nesle mensupturlar. Bu yüzden pek çoğu aradıkları saadeti çocukluk yıllarında bulurlar. Bu saadeti arama peşindeki Orhan Veli'nin, çocukluk özlemiyle ilgili pek çok şiiri vardır (Okay, 1987: 19).

Özcan Köknel de kişinin çocukluk günlerine dönme arzusunun psikolojik nedenlerini açıklarken "sorunlardan kaçma" isteğini önceler. Ona göre sıkıntılar altında ezilen kişi sorumsuz yaşamın sürdürüldüğü çocukluğuna dönmek ister. Çünkü yeni doğan bebek güçsüzdür. Bedensel ve ruhsal gereksinmelerini annesinin babasının yakınlarının ve çevresinin yardımıyla sağlar. Bakımı, beslenmesi, korunması, yaşamını sürdürmesi, başkasına bağlıdır. Günlük yaşamda ıstırap, sıkıntı içerisinde olanlar, endişe ve kaygıdan uzak, güvenli özgür sorumsuz çocuksu nazlarını yeniden yaşamak isterler (Köknel, 1983: 120-121).

O dönemde bir sürü değersiz insanın yüksek mevkilere geçmeleri ve refah içinde yüzmelerine karşılık kendilerinin zaruretler içinde kıvrınmaları, İkinci Dünya Savaşı sırasında vurguncular şehirlerde "keyif sürerken" Orhan Veli'nin "kırlarda bayırlarda askerliğini yapıyor olması"nın çocukluğa kaçışında büyük rolü vardır. Birçok insanlar hayatın güçlükleri karşısında çocukluklarına, annelerine ve onların yerini tutan hakikî veya hayalî varlıklara sığınma ihtiyacını kuvvetle duyarlar (Kaplan, 1994: 134 ve 138). Orhan Veli ise, çocukluk günlerinin huzurlu ortamını, "Eski günler geri mi gelecek?" ("Ave Maria", s. 152) diyerek ümitle bekler durur.

Orhan Veli "Masal" şiirinde, sıkıntı ve kaygılardan çocukluk dünyasına sığınarak kurtulduğunu şu dizelerinde bize söyler:

*Çocuk gönlüm kaygılardan azade;
Yüzlerde nur, ekinlerde bereket;
At üstünde mor kaküllü şehzade;
Unutmaya başladığım memleket
Şakağında annemin sıcak dizi,
Kulağında falcı kadının sözü,
Gölbaşında padişahın üç kızı,*

Alaylarla kaf dağına hareket.

“Masal”, s.161.

Bir şiirinde çocukluğundan, işsiz kaldığı, sıkıntılı ve aç geçirdiği günlerine gider; oradan da geçim derdi ile uğraştığı günlerden, çocukluk günlerinin anısına kaçar:

*Küçüktüm, küçüktüm
Oltayı attım denize
Bir üşüşüverdi balıklar
Denizi gördüm.
Bir uçurtma yaptım, telli duvaklı
Kuyruğu ebemkuşağı renginde
Bir salıverdim gökyüzüne
Gökyüzünü gördüm
Büyüdüm, işsiz kaldım, aç kaldım;
Para kazanmak gerekti;
Girdim insanların içine
İnsanları gördüm
Ne yardan geçerim, ne serden
Ne denizlerden ne gökyüzünden ama
Bırakmıyor son gördüğüm,
Bırakmıyor geçim derdi*

“Macera”, s.122.

Sık sık çocukluğunun o saf, ıstırapsız dünyasında oyalanır ve huzurla dolu olduğunu düşündüğü başka bir dünyaya seyahat eder:

*Elifbamin yapraklarında
Gemilerim, yelkenli gemilerim.
Giderler yamyamların memleketlerine
Gemilerim, yan yata yata
Gemilerim, kurşunkalemiyle, çizilmiş;
Gemilerim, kırmızı bayraklı
Elifbamin yapraklarında
Kız kulesi
Gemilerim*

“Gemilerim”, s.53.

Çocukluğa özlem, Orhan Veli'nin şiirlerinde en çok işlenen konulardan birisidir. Kimi şiirlerinde çocukluk hatıralarını canlandırır, kimi şiirlerinde bunu yaşadığı günün sıkıntılılarından bir kaçış yeri olarak görür.

“İnsanlar” (s.183) şiirinde çocukluğunun temiz duygularına tekrar kavuşmak ister. Bir ara çocukluk arkadaşlarıyla “Robenson”u (s. 40) ıssız adadan kurtarmağa çalışmaları; öte yandan Güliiver'in devler ülkesinde çektiklerine ağlayışları aklına gelir. “Ağacım” (s.181) şiiriyle çocukluk duyguları ve konuşmasıyla, mahallelerindeki tek ağaca seslenir. “Rüyamda (s. 40) ise annesini

ölmüş görmesi, onu bir anda çocukluğunda balonunu gökyüzüne kaçırmışına götürür. "Asfalt Üzerine Şiirler II" de de (s.179) çocuklara imrenir.

Burada, Mehmet Kaplan'ın çocukluğa kaçışla ilgili tespitini vermeden geçemeyeceğiz. Kaplan bir yazısında toplumla, dinle münasebet kuramayan insanların ekseriya tabiata gittiklerini, bunun ise çocukluğa dönüş arzusunun değişik bir şekli olduğunu savunur (Kaplan, 1994: 113).

Böyle bir bakış açısıyla bakıldığında, Orhan Veli şiirlerinde çocukluğa dönüş isteğinin hemen yanı başında, tabiat sevgisi ile birlikte tabiata gitme arzusunun buluruz. Genellikle, deniz bağlamında kurgulanan bu şiirlerinde şair, zamandan ve mekândan uzaklaşma isteğini vurgulamada denizi aracı kılar.

Garip'in ilk baskısında yer almayan, ama 1945'teki ikinci baskının iç kapağında yer alan

"Gemliğe doğru

*Denizi göreceksin;
Sakın şaşırma"*

"s.39"

1945 yılında yayımlanan *Vazgeçemediğim* şiir kitabının iç kapağına yerleştirilen

*Deli eder insanı bu dünya, bu gece, bu yıldızlar, bu koku,
Bu tepeden turnağa çiçek açmış ağaç*

"s.63"

dizelerinde özetlendiği gibi Orhan Veli'nin şiirlerindeki tabiat öğeleri, deniz, gökyüzü ve ağaçlardır. Deniz, uzak diyarları çağrıştıran bir obje durumundayken, gökyüzü, dinginliği, sakinliği okuyucuya duyurur; ağaçlar ise mutluluğu yansıtır.

Orhan Veli, yokluk içerisinde bunalmış bir kişilerinin hayalî dünyalarını şöyle betimler:

*Denizlerimiz var, güneş içinde;
Ağaçlarımız var, yaprak içinde;
Sabah akşam gider gider geliriz
Denizlerimizle ağaçlarımız arasında,
Yokluk içinde.*

"İçinde", s.85.

"Kendini mesut sanmak için" karşıda bir tablo gibi duran denizin mavilikleri arasında anlık mutluluklar peşinde koşarken

*Ama gene de,
Gene de güzel günler geçirebilirim;*

Geçirebilirim bu mavilikte.

der; gökyüzü, ağaç ve denizi aynı anlam bağlamında bir araya getirir:

*Suda yüzen karpuz kabuğundan farksız,
Ağacın gökyüzüne vuran aksinden,
Her sabah erikleri saran buğudan,
Buğudan, sisten, ışıktan, kokudan...
“Dalga”, s.118.*

Bir başka şiirinde yine doğanın yeşillikleri ve denizin mavilikleri arasında anlık mutluluklar yakalamak ister:

*Biliyorum, kolay değil yaşamak,
Gönül verip türkü söylemek yâr üstüne;
Yıldız ışığında dolaşıp geceleri,
Gündüzleri gün ışığında ısınmak;
Şöyle bir fırsat bulup yarım gün,
Yan gelebilmek Çamlıca tepesine...
-Bin türlü mavi akar Boğaz'dan-
Her şeyi unutabilmek maviler içinde.
“Yaşamak”, s.133.*

4. Aşka / Kadına Kaçış

Orhan Veli'nin şiirlerinde halk tabakasına mensup genç kızlar, kadınlara karşı duyulan hissî alaka veya aşk duygusu mühim yer tutar (Kaplan, 1994: 100). Bu mühim yer tutuşun, bir başka ifade ile Orhan Veli'nin aşka/kadına sığınışının arkasında yine hayatın çelişkileri, engelleri, sıkıntıları vardır. Bu türden ıstıraplı psikolojik durumda aşka sığınışın sebeplerini Tolstoy bize şöyle açıklar:

“Bu öyle bir histir ki, hayatın çelişkisini ve anlamsızlıklarını tamamen ortadan kaldırdığı gibi insanlara düşünülebilen en büyük iyilik ve mutluluğu içerir” ... “Bu his hayatın çelişkisini insanın gözünden tamamen ortadan kaldırır ve daha doğru ifade ile bu his ancak hayatın çelişkisi insan tarafından bilinmeye başladıktan sonra ortaya çıkmaya başlar” (Tolstoy, 1994: 131-132).

Orhan Veli'de aşk, başlı başına işlenmesi gereken bir konu kadar oldukça geniştir. Biz burada sadece şunu söyleyebiliriz. Orhan Veli'nin şiirlerinde ideal bir kadın tipinden söz edilmez. Onun için “gönlünü avutacak” bir güzelin bulunması yeterlidir. Onun şiirlerinde eski sevdalar, yeni sevdalar, günlük aşklar vb. çağrışımlar içerisinde sunulan kadın, idealize edilmiş aşktan çok uzaktır.

*Eski bir sevdadan kurtulmuşum
Artık bütün kadınlar güzel
“Illusion”, s.54.*

diyen Orhan Veli, sürekli bir önceki, yenisi ve gelecekte hayatına girebilecek muhtemel kadınlara seslenir. On aşkını sıraladığı “Aşk Resmi Geçidi”

de zaten (s. 128) bunun bir anlamda ifadesi gibidir.

Bu temel bakış içerisinde, onun şiirlerinde kadın veya aşk cinsellikle sınırlandırılmıştır. Bu nedenle okuyucu, beklentileri doğrultusundaki kadına yönelik haz merkezli ifadeleri yadırgamaz.

*Nedendir, biliyor musun;
Her gece rüyama girişin,
Her gece şeytana uyuşum,
Bembeyaz çarşafların üstünde;
Nedendir, biliyor musun?
Seni hâlâ seviyorum, eski karım.*

Ama ne kadınsın, biliyor musun!
"Eski Karım", s.56.

Eski karısını salt cinsellik boyutuyla hatırlamak, kendine "vesikalı yâr" bulmak, "altın dişli, sürmeli, ondüle saçlı" bir "yosma"yı unutamamak Orhan Veli şiirlerindeki aşk ve kadının yerine dair ipuçları vermektedir, diye düşünüyoruz. Kısa bir ifade ile onun sevgisi günü birlik aşklar, günlük birlikteliklerle sınırlıdır.

*Alnımdaki bıçak yarası
Senin yüzünden;
Tabakam senin yadigârın;
"İki elin kanda olsa gel" diyor,
Telgrafın;
Nasıl unutturum seni ben,
Vesikalı yârim?*

"Tahattur", s.83.

*Gel benim altın dişlim;
Sürmelim, ondüle saçlum, yosmam:
Mantar topuklum, bobstilim, gel.*
"Altın Dişlim", s.83.

O, bu hayatı kanıksamış olmakla birlikte sosyal çevrenin ne düşündüğünü önemsemeden edemez:

*Kim söylemiş beni
Süheyla'ya vurulmuşum diye?
Kim görmüş, ama kim,
Eleni'yi öptüğümü,
Yüksekkaldırım'da, güpegündüz?
Melahât'ı almışım da sonra
Alemdar'a gitmişim, öyle mi?*

*Onu sonra anlatırım, fakat
Kimin bacağını sıkışım tramvayda?
Güya bir de Galata'ya dadanmışız;
Kafaları çekip çekip
Orada alıyormuşuz soluğu;
Geç bunları, anam babam, geç;
Geç bunları bir kalem;
Bilirim ben yaptığımı.*

*Ya o, Muallâ'yı sandala atıp,
Ruhumda hicranın'ı söyletme hikâyesi?
“Dedikodu”, s.45.*

Orhan Veli zaman zaman, “Sere serpe” (s. 91) şiirinde olduğu gibi, kadını aşk dışında cinsellik imajı oluşturmada değerlendirdiğini de görmekteyiz.

5. Ölümünden / Ölümüne Kaçış

“İnsanlık, çağlar boyunca görülen âlemin ötesinde görülmeyen bir âlemin varlığına inanmış, onunla türlü münasebetler kurmağa çalışmıştır. Dinler, bu inanç ve özlemin sistematik hâle gelmiş şekilleridir.” diyen Mehmet Kaplan, dünyayı ıstıraplı, çileli gören birçok insanın ölümü kurtuluş kapısı olarak gördüğü tespitini yapar (Kaplan, 1994: 46, 48) ve ekler: “Bizim edebiyatımızda ‘ötelere’ fikri çok kuvvetlidir. Yeryüzünde yaşamaktan bıkan Fuzulî yüzyıllarca önce başka âlemlere gitmeği özleyerek şöyle diyordu:

*Gelün ey ehl-i hakikat çihalum dünyadan
Gayrı yerler gezelüm özge sefalar görelüm”
(Kaplan, 1994: 46).*

Yahya Kemal de rindlik anlayışı içerisinde hayata bakmış; ölümü ıstıraplı dünyadan “bitmeyen sükûnlu geceye” geçiş olarak görmüştür. Yahya Kemal’in gözünde “ölüm, asude bir bahar ülkesidir.”

“Dinî inançları tam olan eski insan”, ötede ebedî saadet ve huzuru tadacağına emindir. O yüzden “Yunus Emre ölümünden, Tanrı fikrine ve ahirete gider. Onun için ölüm ebediyete açılan bir kapıdır.

Ölümünden ne korkarsın, korkma ebedi varsın!

diyene Yunus sağlam bir inançla ölümü aşar.” Mevlana da ölümü bir şeb-i arus (düğün gecesi) sayar (Kaplan, 1994: 109).

Sıkıntı, ıstırap ve çilelerinden kaçmak için ölümü özleyen Orhan Veli, bazen de ölmek istememektedir. "Denize Doğru" adlı hikâyesinde intiharı bir iradesizlik olarak görür ve bu hayatın zorluklarını yenen birisinin ölümü istemeyeceğini söyler:

"İntihar bir iradesizliktir. Dünyadaki güçlükleri yenebilen, o iradeyi gösterebilen kimse kolay kolay ölüme razı olmaz. Ölüme razı olan, hiçbir şeyle cedelleşemeyen, bu savaşta bütün ümitlerini kaybeden kişidir. o ümitleri kaybetmek için de, insanın kendisini dünyaya bağlayacak hiçbir şeyi olmamalı Ne para, ne aşk, ne muhabbet, ne şeref, ne namus." (...) "Hayır, ölmek istemiyorum." (Denize Doğru, s. 34).

"Yaşamak" şiirinde yaşamak ve ölmek arasında gider gelir; yaşamak da istemez, ölmek de:

*"Biliyorum, kolay değil yaşamak
Ama işte
Bir ölünün hala yatağı sıcak,
Birinin saati işliyor kolunda
Yaşamak kolay değil ya kardeşler
Ölmek de değil;
Kolay değil bu dünyadan ayrılmak."*
"Yaşamak II", s.133.

Hayatın sıkıntılı, ölümün ise yok oluş olduğu düşüncesi insanı öldüren asıl düşüncedir. Bir kaç şiirinde de bu hayata yenilen Orhan Veli, ölmeyi özler:

*Ne çıkar karşıma çıksa ecel
Bu boşluk ondan daha mı iyi.*
"Zeval", s.159.

Ölüm artık ona kirlerden, günahlardan arınacağı bir menzil gibi görünür:

*Ölünce kirlerimizden temizlenir,
Ölünce biz de iyi adam oluruz;
Şöhretmiş, kadirmiş, para hırsıymış
Hepsini unuturuz.*
"Ölüme Yakın", s. 89.

*Kimse duymadan ölmeliyim
Ağzımın kenarında
Bir parça kan bulunmalı
Beni tanımayanlar
Mutlak birini seviyordu' demeliler
Tanıyanlarsa 'zavallı', demeli,*

*Çok sefalet çaktı
Fakat hakiki sebep
Bunlardan hiçbirisi olmamalı*
“İntihar”, s.185.

“İntihar” etmeyi düşünen Orhan Veli bir şiirinde de:

*Bakakalırım giden geminin ardından
Atamam kendimi denize, dünya güzel;
Serde erkeklik var, ağlıyamam.*
“Ayrılış”, s.108.

diyerek yaşamın güzelliğiyle ölümden kaçmaktadır.

6. Hayal Ülkelerine Kaçış

İstirap kendisini yok edecek bir hayal meydana getirir. Realiteden kaçıp kendisinin oluşturduğu dünyaya sığınma, Türk edebiyatında yüzyıllardan beri işlenen bir konudur. Yunus Emre’de bu temaya rastlanabileceği gibi Tanzimat edebiyatının temsilcilerinden Akif Paşa’da da vardır (Adem Kasidesi). “Esas itibariyle tasavvuf ve din bu düşünceye dayanır.” (Kaplan, 1985: 143).

Servet-i Fünun şairlerinden Tevfik Fikret “Süha ve Pervin”, “Ömr-i Muhayyel” adlı şiirlerinde, Haşim de “O Belde”sinde hayal âlemine sığınmak, zorunda kalmıştır. Yine Haşim “Yollar” şiiriyle “mahiyeti çok iyi tayin edilemeyen bir dine” sığınır (Kaplan, 1994: 53).

Tevfik Fikret, Mehmet Akif, Ziya Gökalp, Mehmet Emin, Yahya Kemal içinde buldukları sosyal nizamdan muzdarip, beğenmeyen ve her biri kendine göre bir kurtuluş çaresi arayan insanlardır.” (Kaplan, 1985: 231).

Zaten Servet-i Fünûncular, dönemin yoğun bunaltıcı ruh halinden kurtulup, biraz rahatlamak ve mesut olmak için “Yeni Zelanda’ya kaçmak istediler. Bu hayallerini gerçekleştiremeyince, Manisa yakınlarında bir çiftliğe çekilip hayattan bir nevi kaçmayı denediler. Bu da gerçekleşmeyince hayalî mesut ülkeler tasavvur ettiler.

Yahya Kemal hayattan, devrin sancılarında bunaldığı için maziye sığınır (Subaşı, 1982: 8). Aradığı huzuru ancak tarihin hülyaları arasında bulur.

Orhan Veli’nin hayallerini, insanı ıstıraptan kurtaracak iklimler süsler. Orhan Veli’nin hayatı savaş yıllarının yokluğu, işsizlik, ıstırap ve sıkıntılar içinde geçmiştir. Bu ıstırap ve sıkıntıları şiirlerinde bulmak mümkündür:

*Sanırım ki günler hep güzel geçecek
Her sabah böyle bahar
Ne iş güç gelir aklıma ne yoksulluğum
Derim ki sıkıntılar duradursun
Şairliğimle yetinir*

Avunurum

"Baharın İlk Sabahları", s.107.

Yoksulluk ve işsizlik içerisinde kıvranan Orhan Veli, esen rüzgârlardan saadet beklemektedir:

*Saadet mi getiriyor rüzgar
Dolarak erguvan atlaslara*

"Ave Maria", s.152.

İşsizlik Orhan Veli'nin hayatını yaşanmaz hale getirir. Oktay Rıfat'a yazdığı 6.1.1938 tarihli mektubunda:

*Bir aydan beri iş arıyorum, meteliksiz
Ne üstte var ne başta
Onu sevmeseydim
Belki de beklemezdim
İnsanlar için öleceğim günü*

"Oktay'a Mektuplar III", s.186.

diyerek sıkıntıları yok edecek sevgiye sarılır. Denize doğru hikâyesinde de iş bulabilmek için petrol arama kampına gitme isteğini ifade eder. (s.34)

Bu sıkıntılardan kurtulmanın iki yolu vardır: Bu dünyadan ayrılmak veya çeşitli yollarla dünyayı yaşanır hale getirmek. Orhan Veli, ölümden ziyade yaşamayı ister. Bu yüzden yaşama sevinci ve bir çeşit kara alayla sıkıntının yükünü hafifletmeye çalışır. Ahmet Haşim'in "O Belde"si ile benzerlik gösteren "Eldorado" Orhan Veli'nin hayalindeki mutlu beldedir. Orada "geceler yeşil bir deniz" gibidir ("Eldorado", s.142).

Servet-i Fünûncuların "Yeni Zelanda" hayali Orhan Veli'de "Hindistan"dır:

*Güneşli mavi ellere yelken açar
Beyaz kanatlı altın yüklü gemiler
Ve uçup giden hülyamızda ağaçların
Çeşmelerinden abıhayat akan yer
Beyaz kuşlarla ve günlerce yolculuk
Sihirli Hind'e doğru açılan diba
En sonunda bereket akıtan oluk
Olgun yemişleri yere degen tuba*

Hint motifini devamlı kullanması, şairin Hindistan gibi egzotik diyarlar hayalini taşıdığını düşünebiliriz:

*Üzerinde beni uyutan minder
Yavaş yavaş girer ılık bir suya
Hind'e doğru yelken açar gemiler
Bir uyku âlemine doğar dünya*

Sırça tastan sihirli su içilir

*Keskin sırat koç üstünde geçilir
Açılmayan susam artık açılır
Başlar yolu cennete giden rüya
“Uyku”, s.161.*

Onun sıkıntılarla dolu bu diyarlardan kaçıp, mutlu olacağı bir dünyaya seyahatini en iyi anlatan şiirlerinden birisi “Açsam Rüzgara”dır:

*Ne hoş ey güzel Tanrım ne hoş
Maviliklerde sefer etmek
Bir sahilden çözülüp gitmek
Düşünceler gibi başıboş*

*Açsam rüzgara yelkenimi
Dolaşsam bende deniz deniz
Ve bir sabah vakti kimsesiz
Bir limanda bulsam kendimi*

*Bir limanda büyük ve beyaz
Mercan adalarda bir liman
Beyaz bulutların ardından
Gelse altın ışıklı bir yaz*

*Doldursa içimi orada
Baygın kokusu içdelerin
Bilmese tadını kederin
Bu her âlemden uzak ada*

*Konsa rüya dolu köşkümün
Çiçekli damına serçeler
Renklerle çözülse geceler
Nar bahçelerinde geçse gün*

*Her gün aheste mavnaların
Görsem açıktan geçişini
Ve her akşam dizilişini
Ufukta mermer adaları
(...)
Versem kendimi bütün bütün
Bir yelkenli olup engine
Kansam bir an güzelliğine
Kuşlar gibi serseri ömrüm*

“Açsam Rüzgara”, s.153.

“Çiçeklerin gürültü ile açtığı”, “dumanın yerden gürültüyle çıktığı”

bilinmeyen, görülmemiş ancak hayal edilebilen dünyaların özlemi içerisinde olan şair ("Gün Olur", s.99).

*Gün olur, alır başımı giderim,
Denizden yeni çıkmış ağların kokusunda
Şu ada senin, bu ada benim,
Yelkovan kuşlarının peşi sıra.*

"Gün Olur", s.99.

dolaşıp durmak ister. Güvercin sesi, kumru sesi, martı sesi hep onda bir uzak diyarların daveti gibidir.

*Duyduğum yoktu ne vakittir
Güvercin sesi, kumru sesi, pencerede;
İçime gene
Yolculuk mu düştü, nedir?
Nedir bu yosun kokusu,
Martıların gürültüsü havalarda;
Nedir?
Yolculuk olmalı, yolculuk.*

"Kumrulu şiir", s.86.

Hayal ülkelerini anlatan şiir örneklerini çoğaltmamız mümkündür.⁵ Yaşamı, arayışla kaçış arasında bir sarkaç olarak değerlendiren Özcan Köknel'in ifade ettiği salınım (Köknel, 1983: 19) örnekleri, Orhan Veli şiirlerinin bütününe sinmiş gibidir.

Sonuç

Orhan Veli, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının önemli temsilcilerinden biri olmakla birlikte 1940'lı yılların aydın tipini de oluşturur. Bu aydın tipinin en belirgin vasfı, bunalımlı ve buhranlı bir hayatla birlikte düzensiz bir düşünce dünyasına sahip olmalarıdır. Bu özellikler dönemin sanat yorumlamasında da belirleyici olmuştur.

Orhan Veli, hayatının tamamını ülkenin en çalkantılı günlerinde geçirmiştir. O, çocukluğunu Birinci Dünya Savaşı yılları ile Millî Mücadele Döneminde, gençlik yıllarını genç Türkiye Cumhuriyeti'nin yoklukla geçen sancılı kuruluş günlerinde, kemal çağını ise İkinci Dünya Savaşı'nın bütün dünyayı kasıp kavuran çölgükları arasında geçirmek zorunda kalmış bir şairdir. Bu dış çevreye yönelik olumsuzluklara eşlik eden ferdi sıkıntılar şairi oldukça derinden sarsmıştır.

Savaş yıllarının bunalımları ve işsizliğin getirdiği sıkıntılara, materyalizm, mekanizm, pozitivizm üçlemesiyle ifade edilen metafizik kıymetleri yok sayan fikir

⁵ "Sicilyalı Balıkçı", s.188; "Hürriyete Doğru", s.103; "Denizi Özleyenler İçin", s.87; "Seyahat" s.182; "Seyahat Üstüne Şiirler", s.183; "Hicret" s.42; "Hoy Lu- Lu" s.175.

hareketlerinin etkisi eklenmiş ve onu toplumun değer yargılarıyla çatışmaya itmiştir. Bunların etkilerini ve ferdi ıstıraplarını, çocukluğunun mutlu, sorumsuz, dertsiz, ıstırapsız dünyasına kaçarak azaltmaya çalışmış; bu kaçışın hayatın gerçeklerinden kurtaracak devamlı bir etkisi olmayınca çeşitli sığınaklara sığınmıştır. Bir nevi kendi “fildişi” kulesine çekilmiştir, diyebiliriz. Zaman zaman bu hayatı çekilmez bulan şair, öte inancının kaybıyla tekrar yaşama bağlanmıştır. Yaşama sevinci ve kara alayla sıkıntılarının yükünü hafifletmeye yönelmiştir. Bazen de hayallerinin peşinde sürüklenerek bilinmeyen, mutluluğun hüküm sürdüğü dünyalara kaçmaya çalışmıştır.

Kaynaklar

- Adler, Alfred. (1993). *Psikolojik Aktivite*, (2. Baskı), (Çev.: Belkıs Çorakçı), İstanbul : Say Yayınları.
- Bezirci, Asım. (1967). İlk Şiirler, *Papirüs*, 8, 9-11.
- Ercilasun, Bilge. (1994). *Orhan Veli Kanık*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kanık, Orhan Veli. (1992). *Bütün Yazıları*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Kanık, Orhan Veli. (1993). *Bütün Şiirleri*, (19. Baskı), İstanbul: Adam Yayınları.
- Kaplan, Mehmet. (1985). *Şiir Tahlilleri I*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, Mehmet. (1994). *Şiir Tahlilleri II*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Köknel, Özcan. (1983). *Alkolden Eroine, Kişilikten Kaçış*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınları.
- Mutluay, Rauf. (1967). Özlemleriyle Orhan Veli, *Papirüs*, 8, 3-8.
- Okay, Orhan. (1987). *Şiir Sanatı Dersleri, Cumhuriyet Devri Poetikası*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Subaşı, Muhsin İlyas. (1982). Yahya Kemal’in İmaj Dünyası. *Milli Kültür*, 3 (8), 8-9.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç. (1994). *Hayat Üzerine Düşünceler*, (Çev.: Ahmet Mithat Rıfatof, Sad.: Murat Çiftkaya-Selcan Selçuk), İstanbul: Purkan Yayınları.

Theme of Flight in Orhan Veli's Poems

Orhan Veli Kanık, who is one of the most innovative names in Turkish literature, is an important figure in Republican Era literature. Orhan Veli is one of the most important representatives of the Garip Movement (1. Yeni). Garip Movement brings a new sound to the Turkish poetry, a new perspective to objects and to the world and reflects the thought system of its own era. As a proponent of Garip Movement, Orhan Veli aims at changing the traditional structure of Turkish poetry, trying new techniques, and transferring innovations in the world of perceptions to republican intellectuals. Some of his distinctive features include his quest to convert Turkish Poetry and his effort to transfer new ideas to his own generation. Thus, he reflects the intellectual properties of 1940s.

Orhan Veli led a life of deprivation and hardships in the first years of the Republican Era and during the depressing years of the Second World War. Such hardships as well as thought movements ignoring metaphysical values added to the pessimistic mood of the time. Painful early years of the Republic, Orhan Veli's personal problems, and the war negatively affected him and his generation and therefore they wanted to get away from the place and time they were in. Orhan Veli's poems can be divided into two types: those which are a continuation of tradition and the new ones that reflect the new era. This duality was caused by his depressed mood as well as his irregular world of thought. His poems that are a continuation of tradition reflect a grieved, pessimistic, and lonely poet, while we find a poet full of enthusiasm and joy in his new poems present. In these poems he tells about his loves and aspirations, that is, he describes himself. He also tells about his desire to move away from the time and place he was in. The first clues to such a flight can be observed in his earlier poems, but they become more apparent in his new poems.

In this study, we try to find out why and from where to where Orhan Veli wanted to get away by analyzing his poems and also some of his prose works. Psychological analyses of characters enabled us to study the poems. We tried to examine all aspects of the anatomy of such a flight. We can follow these flights under six headings:

1. Flight from his daily life,
2. From tradition and community values,
3. To childhood,
4. To love / women,
5. From death / to death,
6. To imaginary countries.

To clarify and exemplify them further:

Orhan Veli, who passed his childhood during the First World War years and his last days during the Second World War years, led a life of agonies and

hardships. He was suppressed by negative and difficult conditions in the country, long-lasting preparation of the Second World War, the poet's struggle for survival in these conditions on the one hand, and working as a civil servant, small things that brought short-lived satisfactions (Mutluay, 1967: 4), limits of daily life and "nonsense" and community values and laws that he did not believe in on the other (Bezirci, 1967: 9). He tended to run away from whatever he had in this life because of this discrepancy. We hear the voice of loneliness anaphor resulting from this inclination in all his poems. From time to time, loneliness becomes the concept of craving, more than that of complaint. Orhan Veli emphasized his longing for loneliness by saying that he was looking for a place where he could live without his own shadow.

Orhan Veli made his first struggle against tradition in poetry or through poetry. He got rid of or at least wanted to get rid of everything related to tradition in poetry: Meter, art, poetic forms, permeation of arts etc. The article he included in the beginning pages of his book of poetry titled "Garip" is significant in that it represent a complete rejection of tradition: "People who are approvingly cited in history are those that always brought about turning points. They demolished a tradition to build a new one" (Weir, p.27).